

Wpływ ratyfikacji na instytucję małżeństwa

Autor tekstu: **Zdzisław Galicki**

Opinia prawna prof. Zdzisława Galickiego na temat wpływu ewentualnej ratyfikacji Konkordatu na status prawny instytucji małżeństwa w świetle różnic między prawem kanonicznym a prawem cywilnym w kwestii zawierania małżeństw (Bez daty, Warszawa)

Artykuł 10 Konkordatu przewiduje, że małżeństwo kanoniczne wywiera takie skutki, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa zgodnie z prawem polskim, jeżeli zostaną zachowane trzy warunki, określone w ust. 1 tegoż artykułu:

- po pierwsze: między nupturientami nie istnieją przeszkody wynikające z prawa polskiego,
 - po drugie: złożą oni przy zawieraniu małżeństwa zgodne oświadczenie woli dotyczące wywarcia takich skutków,
 - po trzecie: zawarcie małżeństwa zostało wpisane w aktach stanu cywilnego na wniosek przekazany Urzędowi Stanu Cywilnego w terminie pięciu dni od zawarcia małżeństwa; termin ten ulega przedłużeniu, jeżeli nie został dotrzymany z powodu siły wyższej, do czasu ustania tej przyczyny.
- Ponadto, w ust. 6 tego artykułu zawarte zostało zobowiązanie strony polskiej do dokonania koniecznych zmian w prawie polskim, jakkolwiek bez określenia czasu, w którym zmiany te mają być dokonane.

Zgodnie z art. 82 ust. 2 „Przepisów Konstytucyjnych” utrzymanych w mocy na podstawie art. 77 Ustawy Konstytucyjnej z dnia 17 października 1992 r. (tzw. „Małej Konstytucji”), uchylającego Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 lipca 1952 r., obowiązuje nadal — jako zasada konstytucyjna, a więc nadrzędna w stosunku do innych norm prawnych - zasada rozdziału Kościoła od Państwa („Kościół jest oddzielony od Państwa”). Konsekwencją rozdziału Kościoła i Państwa winna być niezależność prawa wydawanego przez oba te podmioty. Ten stan rzeczy jest dotychczas aprobowany przez istniejące w Polsce władze państwowe oraz świeckie prawa. W zakresie stosunków małżeńskich i prawa małżeńskiego skuteczność prawa kanonicznego ogranicza się do sfery kościelnej, podobnie jak prawa świeckiego do sfery państwowego porządku prawnego. Rozwiązanie przyjęte w art. 10 Konkordatu narusza zarówno zasadę konstytucyjną rozdziału Kościoła od Państwa, jak i wywodzącą się z niej zasadę niezależności państwowego porządku prawnego. Rozwiązanie to uznaje bowiem zawarcie małżeństwa kanonicznego za skuteczne w świeckim prawie małżeńskim. Oświadczenie woli złożone przed duchownym katolickim ma wywoływać konsekwencje prawne zarówno w kościelnym, jak i państwowym porządku prawnym. Jest to zupełnie nowa forma małżeństwa, nie znana dotychczas ustawodawstwu polskiemu.

Zgodnie z polskim „Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym” (Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r., Dz.U. nr 9, poz. 59 z późniejszymi zmianami), podstawowymi przesłankami lub warunkami pozwalającymi na zawarcie małżeństwa cywilnego, a w konsekwencji również na ewentualne uznanie zawarcia małżeństwa kanonicznego za równoznaczne z zawarciem małżeństwa cywilnego,

są:

- 1) brak przeszkód przewidzianych przez prawo cywilne (art. 10-15 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego),
- 2) oświadczenie woli mężczyzny i kobiety dotyczące wstąpienia w związek małżeński, złożone przed kierownikiem Urzędu Stanu Cywilnego (art. 1 § 1 tegoż Kodeksu),
- 3) sporządzenie aktu zawarcia małżeństwa cywilnego (art. 1 § 2 Kodeksu oraz art. 61-63 Prawa o aktach stanu cywilnego — ustawa z dnia 29 września 1986 r., Dz.U. nr 36, poz. 180 z późniejszymi zmianami).

Co do pierwszego wymogu, to Konkordat uzależnia wprawdzie skuteczność małżeństwa kanonicznego w sferze prawa cywilnego od warunku, iż „między nupturientami nie istnieją przeszkody wynikające z prawa polskiego” (art. 10 ust. 1 pkt 1), jednakże nie określa kto ma

stwierdzać spełnienie tego warunku, kiedy i w jaki sposób. Jest to wyraźne przeoczenie twórców Konkordatu, które może powodować ujemne konsekwencje dla nupturientów, na przykład w przypadku ich przekonania, iż nie istniały przeszkody dla zawarcia małżeństwa cywilnego, które w rzeczywistości miały miejsce. Nie wiadomo też, kto ponosi odpowiedzialność za naruszenie tego warunku: duchowny udzielający ślubu, jego zwierzchnik (proboszcz) czy też urzędnik stanu cywilnego, dokonujący wpisu do akt stanu cywilnego. Podobnie też rzecz się ma ze stwierdzeniem Konkordatu, iż małżeństwo kanoniczne wywołuje skutki cywilne, jeżeli nupturienti „złożą... przy zawieraniu małżeństwa zgodne oświadczenie woli dotyczące wywarcia takich skutków” (art. 10 ust. 1 pkt 2). Tu także nie wiadomo kto potwierdza złożenie takiego oświadczenia i w jakiej formie. W Konkordacie w żaden sposób nie określono obowiązku duchownego udzielającego ślubu kanonicznego co do sporządzenia jakiegokolwiek dokumentu, potwierdzającego wolę stron dotyczącą skutków takiego ślubu również w sferze prawa cywilnego.

Szczegółnej krytyce należy natomiast poddać zrezygnowanie przez Państwo z obowiązku sporządzania cywilnego aktu zawarcia małżeństwa w odniesieniu do osób, które zawierając małżeństwo kanoniczne pragną aby wywarło ono skutki również w sferze prawa cywilnego. Przewidziany w art. 10 ust. 1 pkt 3 Konkordatu wpis w aktach stanu cywilnego, jako wystarczający warunek dla uznania cywilnoprawnych skutków małżeństwa kanonicznego, nie wydaje się właściwy jako „dokument zastępczy”. Ponadto takie rozwiązanie wyraźnie dyskryminuje małżeństwa zawierane w innych kościołach lub związkach wyznaniowych, pozbawiając je takiej możliwości. Konkordat nie określa, kto ma być autorem wniosku (duchowny czy też małżonkowie), na podstawie którego Urząd Stanu Cywilnego dokonuje wpisu zawarcia małżeństwa do akt stanu cywilnego. Milczy również na temat jego treści i formy. W konsekwencji z prawnego punktu widzenia nie wiadomo dokładnie co ma być dowodem zawarcia małżeństwa cywilnego. Nie wiadomo też, jakie skutki powoduje niedotrzymanie pięciodniowego terminu na złożenie wniosku.

Niezależnie od wspomnianych dotychczas niejasności i rozbieżności między Konkordatem a aktualnie obowiązującymi przepisami polskiego prawa cywilnego należy również wskazać na pewne niebezpieczeństwa wynikające z możliwości stosowania do małżeństw zawieranych w Polsce wyłącznie przepisów prawa kanonicznego. Otóż w świetle uregulowań Konkordatu możliwe jest zawieranie małżeństw wyłącznie kanonicznych, które nie muszą spełniać przesłanek i warunków przewidzianych przez polskie prawo cywilne. W zakresie tych przesłanek i warunków istnieją jednakże dość istotne różnice między prawem cywilnym i kanonicznym. Przykładem może być tutaj choćby kanon 1083 Kodeksu Prawa Kanonicznego przewidujący, że „nie może zawrzeć ważnego małżeństwa mężczyzna przed ukończeniem szesnastego roku życia i kobieta przed ukończeniem czternastego roku”, co kłóci się ze stosowanymi w naszym kraju zasadami prawa i obyczajowości. Wprawdzie w § 2 tegoż kanonu przewidziano, że „Konferencja Episkopatu ma prawo ustalić wyższy wiek do godzinego zawarcia małżeństwa”, ale nie wydaje się, aby ta możliwość mogła być traktowana tylko w charakterze uprawnienia a nie obowiązku.

Konkordat nie wypowiedział się również w kwestii skutków jakie mogą powstać, gdy władza kościelna w oparciu o prawo kanoniczne (kanony 1142-1150) orzeknie rozwiązanie małżeństwa. Wprawdzie w art. 10 ust. 4 Konkordatu stwierdzono, że „orzekanie w sprawach małżeńskich w zakresie skutków określonych w prawie polskim należy do wyłącznej kompetencji sądów polskich”, nie wyjaśniono jednak zasadniczej kwestii, czy w przypadku rozwiązania przez władzę kościelną małżeństwa kanonicznego (zawartego ze skutkami cywilnymi) sąd polski musi, czy też tylko może orzec rozwód. Prawo kanoniczne pozwala władzy kościelnej na rozwiązanie — dla celów kanonicznych — małżeństwa zawartego tylko w Urzędzie Stanu Cywilnego między dwoma osobami nieochrzczonymi (tzw. *privilegium paulinum* — kanony 1143-1146 Kodeksu Prawa Kanonicznego). Ponadto, z art. 10 Konkordatu wynika, że małżeństwo kanoniczne nie zgłoszone do Urzędu Stanu Cywilnego nie jest zawarte zgodnie z prawem polskim, a zatem nie wymaga rozwodu. Obie te sytuacje mogą w konsekwencji prowadzić do możliwości swoistej bigamii, czy to poprzez zawarcie małżeństwa kanonicznego przy istniejącym małżeństwie cywilnym (pierwszy przypadek) czy też małżeństwa cywilnego przy istniejącym związku kanonicznym (drugi przypadek).

W konkluzji należy też dodać, że Konkordat wprowadza w istocie do polskiego systemu prawnego — co widać wyraźnie na przykładzie ewentualnych modyfikacji w zakresie prawa małżeńskiego — zróżnicowanie obywateli według kryterium wyznaniowego. Pozostaje to zaś w sprzeczności z aktualnie obowiązującymi normami konstytucyjnymi (art. 67 „Przepisów

Konstytucyjnych") oraz wiążącymi Polskę umowami międzynarodowymi, głoszącymi równouprawnienie bez względu na wyznanie (Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka z 1966 r. oraz Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r.).

*

Tekst publikowany w: „Konkordat Polski 1993. Wybór materiałów źródłowych z lat 1993-1996”. Wybór tekstów: Czesław Janik, Uniwersytet Warszawski, Instytut Nauk Politycznych, Warszawa 1997, przygotowany na zlecenie Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu.

(Publikacja:

16-11-2003)

Oryginał.. (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,2924>)

Contents Copyright © 2000-2008 Mariusz Agnosiewicz
Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl